

Ekonomski fakultet u Zagrebu – studijski centar u Koprivnici. Na kraju rubrike članaka nalazi se prilog mr. sc. Ivana Obadića, koji je sastavio opsežnu „Bibliografiju ekohistorije i ekonomske povijesti grada Varaždina i njegove okolice“. U posljednjem dijelu časopisa nalaze se i prikazi knjige, te izvještaji sa znanstvenih skupova.

Ovaj je prikaz najbolje zaključiti kratkim citatom iz prvog broja *Ekonomske i ekohistorije*. Urednica Mira Kolar-Dimitrijević tada je u uvodniku rekla da: „ovaj časopis ima za cilj podržavati otvorenost tema iz ekohistorije, razvitka gospodarstva, ali i razvitka životne sredine, socijalne politike, uključujući sve elemente koji čine taj život. Mislim da samo upoznavajući druge upoznajemo i sebe, bogatimo narodno gospodarstvo i kulturu života određene sredine. Umijeće suradnje mora se ne samo potaknuti, nego i njegovati jer prostor iza političkih događanja pun je zanimljivih iznenađenja i spoznaja čije je njegovanje vrijedno.“ *Ekonomska i ekohistorija* i dalje nastavlja, kako je dokazano i petim brojem, ići putem interdisciplinarnosti i otkrivanja novih tema historiografije.

— **Tomislav Brandolica** [povijest]

Eric Hobsbawm, *ZANIMLJIVA VREMENA: ŽIVOT KROZ DVADESETO STOLJEĆE,*

Zagreb: Disput, 2009., 379 str.

Kako da povjesničar-autobiograf pristupi analizi i vrednovanju vremena u koje je i sam utkan, kojega je i sam dijelom suoblikovao? Štoviše, kako pri tome pozicionirati i ograničiti samoga sebe, vlastite porive, strahove i nadanja koji su i uvjetovali čulnu narav percepcije, a da zadržimo svojevrstu kritičku i – ukoliko do nje još uvijek držimo – objektivističku crtu? Na onoj svjesnoj i voljnoj razini, tako bismo rado nešto neprimjereno ili štetno prešutjeli, zaobišli i sklonili,

Fotografija je preuzeta 20. kolovoza 2010. sa sljedeće web-adrese: <http://www.hespanica.com/blog/wp-content/uploads/2009/10/erichobsbawm.jpg>.

nešto zaslužno i moguće veliko razglasili; a opet, lomimo se između nastojanja da sve opišemo približno vjerodostojno, nipošto utopljeno u neskromni patos pokajništva, već nepristrano i s mjerom. Iluzija?

Jedan pisac kaže kako je spomenutim problemima pristupio u ulozi *promatrača sudionika, vještoga igrača, atipične manjine*, onoga čiju znanstvenu publikaciju i autobiografiju, obje vezane uz mahnito 20. stoljeće, odlikuje i izvanjski i unutarnji prikaz događaja. Komplementarnost Hobsbawmovih *Doba ekstrema* (napisanih 1994.) i *Zanimljivih vremena* (napisanih 2002.), obiju izdanih konačno i na hrvatskome jeziku 2009. godine, ne bježi, dapače, mogli bismo reći da se priklanja Marxovu povijesnom determinizmu, no ostavljajući „promjenljiv, ali uvijek ograničen broj stvaralačkih opcija“¹ u postojećem svijetu. S bitnom napomenom da je „stvar u tome da ga se izmijeni“.²

Mjesta u pokretu i promjeni – bio to britanski konzulat u Aleksandriji, međuratni crveni Beč, umirući vajmarski Berlin, pariška četvrt crvenih svjetiljki oko bulevara Sébastopol, londonski *hot jazz* ili pak samodovoljni, također crveni, a po autorovom svjedočenju i prilično lagani Cambridge – svaka na svoj način bilježe etapu u životu ovoga neobičnog i upornog čovjeka, vode ga i usmjeruju uslijed obiteljske tragedije da bi, na koncu, bivala objektom njegove kasnije autorefleksije.

Podrijetlom Židov, uvjerenjem komunist, zvanjem povjesničar, Hobsbawm je nailazio i na mnoge prednosti ili lagodnosti koje je takva kombinacija pružala, ali i nemalo zbog njih trpio. Kritički osvrti na ljude – od prijatelja, preko poznanika, učitelja i stranaca, pa do vodećih svjetskih ličnosti – i plastični opisi posjećenih krajeva, bogati međusobni utjecaji pisca i okoline, provlače se čitavom knjigom, uz povremena, ali sitna ponavljanja i preklapanja.

Ne iznoseći *prljavo rublje*, odmjereno se kloneći tračeva ili ocrnjivanja drugih – naravno, ne i suptilnog ironiziranja na njihov, ali i svoj račun – Hobsbawm nam, vodeći se uglavnom dnevničkim

1 Eric Hobsbawm, *Zanimljiva vremena: život kroz dvadeseto stoljeće* (Zagreb: Disput, 2009.), 9. (dalje: *Zanimljiva vremena*)

2 *Zanimljiva vremena*, 273.

zapisima, ipak donosi iskrene emotivne reminiscencije na neke strogo privatne dijelove vlastita života. Introvertiran i neveseo, spominjat će tako vlastitu ružnoću i neprivlačnost, sebičnost te manjak pravih prijatelja, uz relativno kasno spoznatu seksualnost. Čitajući, pisca upoznajemo i preko toga kako piše, ne samo onime što opisuje. A Hobsbawma ćemo tim putem – svatko na svoj način – upoznati jako dobro.

Struktura knjige vidljivo je odijeljena na tri cjeline: prvih šesnaest poglavlja dotiče se kronološki njegova života od prvih tragova pamćenja, pa do početka devedesetih godina 20. stoljeća (što se ujedno poklapa i s opsegom *Doba ekstrema*); u 17. i 18. poglavlju, po nas možda najznačajnijima, daje vlastiti sud i dojam o svome zvanju i razvoju moderne historiografije; dok su posljednja četiri poglavlja putopisi krajeva, malo zanemareniji u prvoj cjelini djela.

Hobsbawmov identitet podijeljen je, razmravljen na dvije ključne sastavnice. Smatrao se *nežidovskim Židovom*, vazda ponosnim na svoje podrijetlo, ali vrlo oštro, kritički i negativno postavljen spram države Izrael. Istodobno, bivao je uvjereni i odani komunist. Njegov odnos prema komunizmu – makar nije bio autistično-pokornički već djelatno-kritički, bivajući „anomalijom među komunistima“³ – odisao je strašću i neupitnom vjerom u svjetsku revoluciju. Tako i u ovome djelu on – uz neskrivenu skepsu i kritiku – tome ideološkom sustavu pristupa dijelom apologetski. Internacionalna komunistička zajednica – zanimljivo, uglavnom ona gdje i dok komunisti nikad nisu osvojili vlast – bila je Hobsbawmu vreo uzbuđljivih zgoda, prisnih druženja i ljubavi te nepoderivih prijateljstava, a njezina pokatkad zavidna postignuća, samo su ga učvrstila u očuvanju takvoga stava. Zato na samome kraju *Zanimljivih vremena* čovjek, koji je neposredno po početku Građanskoga rata slučajno iz Pariza zalutao u katalonsku socijalističku komunu, i potom otamo kao navodni špijun protjeran, poručuje: „Ipak, ne odlažimo oružje, čak ni u nezadovoljavajućim vremenima. Još uvijek treba osuđivati socijalnu nepravdu i boriti se protiv nje. Svijet neće postati bolji sam od sebe.“⁴

Kao povjesničar, Eric Hobsbawm u vrhu je svoje struke. Neposredno prije Drugog svjetskog rata, za njegova studija na Cambridgeu, Otok nije imao jak i moderan historiografski pokret, izuzevši Postanova nastojanja ograničenoga utjecaja u ekonomskoj historiji.⁵ Pomutnju unose marksistički opredijeljeni intelektualci – ponajvećma iz Povjesničarske grupe Komunističke partije Velike Britanije – okupljeni oko časopisa *Past & Present*, kojega će Jacques Le Goff, „čitatelj od samog početka, poklonik, prijatelj, gotovo tajni ljubavnik“,⁶ usporediti sa svojim časopisom *Annales*. Začeta je tako kasnije široko poznata, i priznata *social history*. Međutim, brzo je modernu ekonomsku i socijalnu historiju, nakon njezina trijumfa nad tradicionalnom političkom događajnicom, počela rastakati

3 *Zanimljiva vremena*, 359.

4 *Zanimljiva vremena*, 361.

5 Michael Postan (1899-1981) ili odmilice Mounia, prema izvornome imenu Moiseja Efimoviča, za Hobsbawma je uslijed „međuratne britanske uskogrudnosti“ bivao „most u širi svijet povijesti“. Ovaj izbjegli ruski Židov, antikomunist naglašene intelektualne širine – koji je „izgledao [...] kao živahan majmun ili preživjeli neandertalac, što nije umanjivalo njegovu dojmljivu privlačnost ženama“, a „cijeli život bio sanjar i sklon fantastičnim izmišljotinama“ – taj živopisni autsajder u kremi britanske inteligencije, pionirski se posvetio proučavanju srednjovjekovne agrarne privrede, a 1934. i pokrenuo časopis *Economic History Review*, nadahnjujući te potičući svoje studente (ne samo povjesničare), pogotovo one radikalnije među njima, da se uključe u borbu „protiv povijesnog konzervativizma“, točnije tada pretežne diplomatsko-vojno-političke povjesnice. Pa ipak, po Hobsbawmu, kojemu je u početku karijere mnogo pomogao, „dojmljivi, šarmantni i apsurdni“ Mounia teško da je bio „ičiji učitelj“, „nije oformio nikakvu školu niti je imao sljedbenike.“ [Vidi poglavlje „Među povjesničarima“, *Zanimljiva vremena*, 248-259.]

6 *Zanimljiva vremena*, 256.

poststrukturalistička misao, pri čemu Hobsbawm upozorava na opasnost podriivanja „općosti univerzuma diskursa koji je bit cijele povijesti kao znanstvene i intelektualne discipline“,⁷ ali i prijetnju da „ljudi koji ne žele stvarnu prošlost, već samo prošlost koja odgovara njihovim ciljevima danas revidiraju ili izumijevaju više povijesti nego ikad“. ⁸ Uz apologiju sintetskoga pisanja povijesti, najvećim iskušenjem po povjesničara smatra zamku identiteta i otuđenje od drugih, po bilo čemu različitih – jer identitet podrazumijeva suodnos pojačanim razlikovanjem, izbjegavajući i zanemarujući sličnosti.

„Apsolutno jedinstvena lekcija o učinku istinskih povijesnih snaga“⁹ – Hobsbawmov je to sud o stogodišnjem periodu na čijoj se sceni našlo mjesta za *jazz* i *rock*, za dva vatrena i jedan hladni svjetski sukob, propast kolonijalnih velesila i političku marginalizaciju Europe, Chea i Berlusconi, pa i kejnziizam i neoliberalizam.

U takvome je mahnitom vremenu ekstremnih dosega i radikalnih poriva – a ipak, koliko god kontradiktornom i razornom, u velikoj mjeri i stvaralačkom – on lutao, predavao, pisao, borio se i volio (oženio se u vrijeme *Kubanske krize*). Radni je vijek proveo uglavnom na londonskome Birkbeck Collegeu, a iz bogatog opusa – koji se dotiče primitivnih buntovnika i odmetnika, radništva, *jazza* i nacionalizma – izdvojiti valja tetralogiju dugoga devetnaestog – *Doba revolucije: Europa 1789-1848*; *Doba kapitala 1848-1875*; *Doba carstva 1875-1918* – i kratkoga dvadesetog stoljeća – *Doba ekstrema 1914-1991*.

Donosi li nam stoljeće, čija je prva dekada upravo na izmaku, nejasnoće i sumrak? Hoćemo li dočekati kraj svjetske dominacije SAD-a? I što očekuje humanistiku, društvene znanosti, pa time i historiografiju u novim vremenima? Nadajmo se – u pluralitetu misaonih struja – podjednako vještom, skeptičnom i kritički osposobljen globalnom kroničaru, onome koji neće pokleknuti Pascalovim „razlozima srca o kojima razum ne zna ništa“, ¹⁰ da na ova Hobsbawmova pitanja trezveno odgovori. Nedavno je i sam, u ranim devedesetima (rođen je, naime, davne 1917.), i dalje lucidna duha napisao knjige o globalizaciji, terorizmu i američkome carstvu.

Vrijedno je i bogato Hobsbawmovo djelo – intelektualna poslastica – a on rijetko od čega bježi i vrlo vješto pliva vodama minuloga stoljeća. Snaga jednostavnosti i čistoće kojom opisuje i predočava, odmjerenost koju njeguje i ironija kojom propituje zalag su čitalačkome užitku. I povjesničarskome sazrijevanju. Svakako, ukoliko je moguće, posegnite i za autorovom sintezom *Doba ekstrema* koja dopunjuje prikaz 20. stoljeća, ali i za drugim njegovim radovima objavljenima u nas.¹¹

— Stefan Treskanica [povijest]

7 *Zanimljiva vremena*, 258.

8 *Zanimljiva vremena*, 258.

9 *Zanimljiva vremena*, 358.

10 *Zanimljiva vremena*, 359.

11 Osim sinteze kakve su *Zanimljiva vremena*, *Doba ekstrema*, *Doba revolucije* i *Doba kapitala* (a potonje dvije objavljene su u nakladi zagrebačke Stvarnosti i Školske knjige krajem osamdesetih), ponešto je u nas prevedeno i drugih Hobsbawmovih tekstova, primjerice studija *Nacije i nacionalizam: program, mit, stvarnost* (Zagreb: Novi liber, 1993.), te prilozi u zbornicima *Evrokomunizam i socijalizam* (Zagreb: Globus, 1979.) i *Kultura pamćenja i historija* (Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2006.).

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlaisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlanić
Lada Vlanić

Prijevod s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanić
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevod s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevod s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevod s slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevod s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com